

Faşizmə qarşı müharibənin qəhrəmanı, görkəmli maarif xadimi, el ağsaqqalı

Məni son vaxtlar dü-şündürən məsələ-lərdən biri tarixi- mizdəki, mədəniyyətimizdəki, adət-ənənələrimizdəki el ağsaqqalı, el ağbirçəyi mə- sələsidir. Təsəffü ki, indi bu mühüm institumuz olduqca xoşagəlməz bir vəziyyətdə- dir. Heç şübhəsiz ki, cəmiyyətdə baş verən bir sıra xoşagəlməz halların mühüm səbəblərindən biri də budur. Çünki bizim xalq hər zaman, uzun əsrlər boyu elin ağsaqqalı, ağbirçəyi məsələsinə olduqca ciddi əhəmiyyət vermişlər. Hər bir kənddə, qəsəbədə, məhəllədə, ümumiyyətlə böyük şəhərlərdə, ölkə miqyasında belə ağsaqqalların, ağbirçəyin sözü, mövqeyi bir çox problemlərin ahəngdar şəkildə həll edilməsində böyük rol oynamışdır. Amma hər kəsə məlumdur ki, bu ağsaqqalıq, ağbirçəklik saqqalın, birçəyin ağılığı, yaşın çoxluğu ilə müəyyən olunmayıb. İlk nöbədə həmin adamlar öz müdriyyəti, əməlləri, mənəviyyəti, ləyaqəti, iradəsi, həyat təcrübəsi ilə müəyyən olunub. Belə adamları heç zaman səsvermə ilə seçməyiblər. Həmin adamları insanların qəlbi seçib.

Belə gözəl el ağsaqqallarımızdan biri də Ağdamda adını hər kəsin böyük rəğbətlə çəkdiyi, haqqında sevə-sevə xatirələr danışdığı, gənclərə örnək göstərilən görkəmli ziyamız Surxay Qurbanovdur. Faşizm üzərində qələbənin 75 illiyi qeyd edilən bu günlərdə, o qələbənin qazanılmasında ölüm-dirim mübarizəsi aparın belə bir insanlarımızı xatırlamaq borcumuzdur.

Ağdamda

hər kəs Surxay müəllimlə fəxr edir. Onu bu zirvəyə qaldıran onun ləyaqəti, prinsipiallığı, yüksək insanı keyfiyyətləri olub. 1912 - ci ildə anadan olub. Görünür elə ilk uşaqlıq illərində onun nəslinəcabəti, ailəsində olan milli ruh, çox mehriban münasibət, ona qarşı olan sevgi, qayğı qəlbini, ruhunu olduqca gözəl formalaşdırıb. Həyat elə nizam verib ki, o həm öz, həm də əmisinin ailəsinin sevimlisi olub. Eyni həyatda yaşadıkları öz doğma əmisinə övladlığa verilib. İki müdrik kişi ona atalıq, iki xanım-xatun qadınsa ona analıq edib, qayğısına qalıb. Hələ körpə yaşlarından öz zəkasi, ləyaqəti, davranışı ilə böyüklərin diqqətini çəkib, rəğbətini qazanıb.

Məktəbə getcək müəllimlərin də sevimlisi olub və görünür bu münasibət də onun müəllimlərə, təhsilə məhəb-

bətini artırıb. Həmin dövrün kadrlara olan ehtiyacı hesabına, bir əlacı şagird kimi seçilən Surxay Qurbanov hələ olduqca gənc yaşlarından - 1930-cu ildə pedoqoji fəaliyyətə başlayıb. Ağcabədi, Ağdam rayonlarında müəllim, dərslər hissə müdiri, məktəb direktoru kimi vəzifələrdə çalışıb. Eyni zamanda rayonda çıxan "Lenin yolu" qəzetində məsul katib vəzifəsində işləyib. Həmin dövrlər bu olduqca mühüm bir vəzifə hesab olunurdu. Mənəviyyətli bir ailə başçısı, gözəl insani keyfiyyətlərə malik Surxay Qurbanov o zaman istər bir müəllim kimi, istərsə də Rayon Partiya Komitəsinin orqanı olan bir qəzetin məsul işçisi kimi əhali arasında böyük nüfuz qazanmışdı.

1941 - ci ildə

müharibə başlayan gündən cəbhəyə getdi. 1945 - ci ilin avqust ayına kimi faşizmə qarşı aparılan bu müharibədə iştirak etdi. Artıq 29 yaşlı, geniş həyat təcrübəsi olan bir insan kimi müharibəyə qatılan bu gənc tezliklə orduda da fərqlənməyə, seçilməyə başladı. Əvvəlcə Sovet-İran sərhəddində qulluq etdi. Çünki, o zaman belə bir ehtimal da vardı ki, almanlar Bakı neftinə görə İran tərəfdən hücum edə bilərlər. Bu sakitlik dövründə o bir topçu kimi hərbin sirlərini dərin- dən öyrənə bildi.

1942-ci ildə, iyun ayında almanlar Şimali Qafqaza hücum edib Mozdok, İşşorovski, Budyonnu rayonlarını işğal etdilər. O zaman Surxay Qurbanovun qulluq etdiyi batolyon da Şimali Qafqaza, almanlarla ölüm-dirim mübarizəsinə göndərildi. İyun ayında, Terek çayını keçəndən sonra qızğın döyüş meydanına düşdü. Tez-tez baş verən döyüşlərdə o öz şəxsi keyfiyyətləri və artıq qazandığı böyük təcrübə hesabına bir cəsur, qəhrəman döyüşçü kimi fərqlənməyə başladı.

Surxay Qurbanov 1943 - cü ilin mart ayında 269 - cu qvardiyaçı zenit topçu alayının tərkibində Novorossiyskə, "Kiçik torpaq" adı ilə məşhur olan döyüş zonasına göndərildi. Bu ölümlə üz-üzə qalmaq demək idi. Sentyabr ayındakı amansız döyüşlərin birində o öz pulemyotu ilə vurub düşməni təyaresini saldı. Buna görə də "İgidliyə görə" medalı ilə təltif olundu. Həmin dövrlər o müharibə zonasında - "Kiçik torpaq" da nə baş verdiyi barədə bir vaxtlar SOV. İKP MK-nin baş katibi olmuş, müharibə zamanı isə həmin müharibə zonasında vuruşmuş L. İ. Brejnevın müəllifi olduğu "Ki-

çik torpaq" adlı kitabda ətraflı məlumat verilmişdir.

Daha sonra Surxay Qurbanovun mübarizə meydanı Ukrayna cəbhələrində olmuşdur. Baş verən xeyli döyüşlərin biri haqda ayrıca danışağa ehtiyac vardır. Bu döyüş 1944 - cü ildə Cexoslovakiya sərhəddində olub. 14 oktyabrda Surxay Qurbanov öz iki köməkçisi ilə alayın qərargahından 3 km aralıda ön xəttə idi. Qərargahın xəbəri olmadan düşməni xeyli sayda artıq qoşunla onlara qarşı hücumu keçmişdi. Onlar, bir neçə saat döyüşməli oldular. Surxay Qurbanov və

Bu zaman

o tapancanın qundağı ilə vurub düşmənin başını partlatdı və öldürdü. O əlbəyaxa döyüşdəki qəhəmanlıq göstərərək öz həyatını risqə qoyaraq komandirini xilas etdiyinə görə çox nüfuzlu "Qırmızı ulduz" ordeni ilə təltif edildi. Cəbhədə olduğu müddət ərzində üç dəfə yaralansa da yenə də cəbhəyə qayıtmış və mübarizəni davam etdirmişdir. Bir qəhrəman pulemyotçu kimi Ümumittifaq səviyyədə tanınmışdır. Azərbaycanın adını bütün Ümumittifaq səviyyədə yüksəltmişdir.

O öz elinə yalnız 1945 - ci ilin avqust ayında qayıda bildi. Əvvəllər də camaatın böyük rəğbətini qazanmış, indi isə müharibədən sinəsində yüksək rəngli orden medalları qayıtmış Surxay Qurbanovu əhali həm də bir cəsarətli, qorxmaz igid, qəhrəman kimi qarşıladı.

Yenə də, çox sevdiyi təhsil sahəsində çalışmağa başladı. Amma yenə də bir müddət sonra təhsil sahəsindən ayrılmalı oldu. Böyük ehtiyac olduğuna görə prokurorluq sisteminə işə təyin etdilər. O bu sahədə də öz qabiliyyətini, bacarığını göstərdi. Ümumittifaq Qiyabi Hüquq İnstitutunu da bitirdi. Artıq dünyanın, müharibənin dərsləri hesabına xeyli müdrikləşmiş Surxay Qurbanov tezliklə ciddi bir prokurorluq işçisi kimi tanındı və vəzifədə irəli çəkildi. Gəncə Vila-

köməkçiləri, necə deyərlər, son patrona qədər vuruşdular. Onların pulemyotunun qalxanına, dəbilqələrinə dəyən düşməni gülləsinin sayı hesabı yox idi. Son 50 patron qalanda qərara aldılar ki, əllərindəki qumbara ilə həm özlərini, həm də öz pulemyotlarını partlat-sınlar. Buna hazırlaşdıqları zaman, taledən, arxadan kömək gəldi. Onlar düşməni qovdular. Məlum oldu ki, onun dəstəsi düşmənin 102 əsgərini və 4 pulemyotu məhv edib. Bu görünməmiş bir qəhrəmanlıq idi. Buna görə Surxay Qurbanov Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı almağa təqdim edildi. Təsəffü ki, hansısa fitnəkarların(bəlkə yenə də ermənilərin) maneciliyi üzündən ona bu ad verilmədi. Amma, olduqca böyük əhəmiyyət daşıyan "Birinci dərəcəli Böyük Vətən müharibəsi" ordeni ilə təltif olundu. Qalxanında saysız hesabsız güllənin izi olan pulemyotu isə "kiçik zabıt Qurbanovun pulemyotu" qeydi ilə II Dünya müharibəsinin rəşadətini əks etdirən muzeyə göndərildi.

Onun həyatındaki ən əlamətdar döyüşlərdən biri

də Karpatda, aprel ayında baş verdi. Surxay Qurbanov tərkibində olduğu vzvodun komandiri ilə, gecə vaxtı, kəşfiy-

yət Prokurorluğunda İstintaq Şöbəsinin rəisi vəzifəsinə təyinin edildi. Amma bir az sonra bu vəzifədən uzaqlaşdırıldı. Buna səbəb isə onun mühüm bir insani keyfiyyətə malik olması - dostluğa sədaqəti oldu. Beləki, müharibədən əvvəlki vaxtda qardaş qədər yaxın olmuş, camaat arasında da böyük nüfuzu olan İsmayıl Hacıyev adlı dostu ilə görüşmələri oldu. İsmayıl Hacıyev müharibə zamanı əsir düşmüş, Azərbaycan legionerləri ilə görüşmüşdü. Ona görə də həps edilmiş və adı qara siyahıya düşmüşdü. Müharibədən qara kağızı gəlsə də, sonra öz sağ-salamat gəlib çıxan dostu ilə görüşməsi o zamankı normalara görə yolverilməz idi. Elə buna görə də 1953 - cü ildə prokurorluq sistemindeki işi ilə vidalaşdı.

Beş ay işsiz qaldı

Sonra öz ruhu, qəlbi ilə marif sisteminə bağlı olan Surxay Qurbanov Ağdam rayon Xalq Maarif Şöbəsinə müraciət etdi. Rayonda, camaat arasında nüfuzunu nəzərə alaraq onu inspektor vəzifəsinə götürdülər. 1957 - ci ilə qədər bu vəzifədə işlədi. 1957 - ci ilin avqust ayından ömrünün sonuna - 1977-ci ilə qədər Ağdamda 3 saylı məktəbin direktoru vəzifəsində çalışdı. Təhsil sahəsindəki uğurlu fəaliyyətinə görə "Əməkdar müəllim" və "Qabaqcıl maarif xadimi" adlarına layiq görüldü. Amma onun fəaliyyəti təkcə məktəb direktorluğu ilə məhdudlaşmamışdır. Surxay müəllim Ağdam ictimaiyyətinin ən nüfuzlu, hörmətli ağsaqqallarından biri kimi fərqlənmişdir. İstər dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində, istərsə də camaatın xeyir-şər işlərində ən fəal insanlardan biri olmuşdur. Hər bir insanın, yaxın dostu, məsləhətçisi olmuş, onlara əlindən gələnlər qədər kömək etmişdir.

Surxay müəllim eyni zamanda öz əlaqə, mənəvi keyfiyyətləri ilə tanınan nümünəvi bir ailə başçısı olmuşdur. Atalarının adına layiq, onun nüfuzunu daha da yüksəldən 7 övladının hər biri öz vətəninə sədaqəti ilə seçilən, bütün ölkəmizdə tanınan adlı-sanlı insanlar kimi yetişmişlər. Surxay Qurbanov 65 yaşında qəflətən vəfat etmişdir. Onun dəfni Ağdamda olduqca böyük izdihamla keçmişdir. Bu böyük bir xalq matəmi idi.

Belə insanlarımızı heç vaxt unuda bilmərik. Onları daima yad etməli və böyü- yən yeni nəsle nümünə ola- raq göstərməliyik.

Əhməd Qəşəmoğlu